

Dariusz Chyła

Regulamin szpitala bydgoskiego z pierwszej połowy XVII wieku

W Archiwum Diecezji Pelplińskiej (ADP) w aktach dotyczących archidiakonu pomorskiego (G – *Gedanensia*) przechowywane są dwie księgi dotyczące działalności oficjała bydgoskiego¹. Dotyczą one lat 1611-1652 oraz 1659-1660. W pierwszym z nich zawarto, pochodzące z 1612 roku, *Ordinationes Hospitalis S. Spiritus*².

¹ Archiwum Diecezjalne w Pelplinie (dalej: ADP), *Gedanensia* (dalej: G.), Bydg. 1; ADP, G., Bydg. 2. Od drugiej połowy XIII w. w diecezji kujawko-pomorskiej istniały dwa oficjały: generalny we Włocławku i foralny w Gdańsku (który potem także stał się generalnym). Ich obszary pokrywały się z archidiakonatami: włocławski z archidiakonatem włocławskim i Kruszwicy, zaś gdański z pomorskim. Oficjał bydgoski powstał między rokiem 1529 a 1548, podlegały mu dekanaty: bydgoski, należący do archidiakonu kruszwickiego oraz świecki, wchodzący w skład archidiakonu pomorskiego. W 1611 r. biskup Wawrzyniec Gębicki poszerzył granice oficjału bydgoskiego o inne parafie archidiakonu kruszwickiego (S. Librowski, *Wizytacje diecezji włocławskiej*, cz. 1: *Wizytacja diecezji kujawskiej i pomorskiej*, t. 1: *Opracowanie archiwalno-źródłoznawcze*, z. 1: *Wstęp ogólny*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 8, Lublin 1964, s. 35-36).

² ADP, G. Bydg. 1, k. 8v-9v. Nie sposób jednoznacznie ustalić, którego szpitala dotyczy ów regulamin. Tytuł napisano bowiem inną ręką i atramentem aniżeli resztę regulaminu – jest to dopisek późniejszy. Natomiast w pierwszym akapicie dokumentu napisano: *Titulus ordinationum: Ordinationis pro Hospitali S. Crucis Bid-gostiensi*. Prawdopodobnie chodzi więc o bydgoski przytułek św. Krzyża, zaś późniejszy dopisek potraktować można jako błąd. Z drugiej jednak strony przytułek świętokrzyski został ponownie ufundowany w 1582 r. i wiadomo, że posiadał on swoją ordynację (*Documenta Ecclesias civitatis Bidgostiensis (Bromberg) concernentia*. Berlin 1918, s. 19, 33). Skoro więc w owym czasie przytułek ten funkcjonował, zachodzi pytanie, dlaczego powtórnie nadano mu regulamin. Nie ma bowiem w dokumencie wzmianki jakoby zapisano tam istniejącą już ordynację. W przypadku placówki św. Ducha wiadomo, że ona pewno funkcjonowała jeszcze w 1520 r., gdyż wówczas wspomina się o jej uposażeniu (*Do-*

Przytułki bydgoskie, wzorem innych tego typu instytucji, w owym czasie nie zajmowały się leczeniem chorych, lecz były wynikiem działalności charytatywnej Kościoła. Najlepiej ilustruje to instrukcja wizytacyjna archidiakona wrocławskiego Teodora Lindana opracowana w 1579 roku. Według niej „te wszystkie miejsca miłosierdzia chrześcijańskiego, w których ubodzy, pielgrzymi i niezdolni do pracy znajdują posiłek i odzież, a także niesprawni intelektualnie, starcy, sieroty pozbawione rodziców i samotni ubodzy oraz wyrzucone dzieci, trędowaci, zarażeni, chorzy przewlekłe i inne osoby godne miłosierdzia (...) te wszystkie miejsca nazywa się ogólnie szpitalami”³.

W źródłach nowożytnych na określenie tego rodzaju instytucji używano różnych terminów. Najczęściej spotyka się *hospitale* i *xenodochium*, rzadziej *nosodochium*⁴. W przypadku omawianego regulaminu użyto wszystkich trzech nazw⁵.

Pierwsze szpitale, powstające w Polsce w XII i XIII wieku, prowadzone były przez katedry oraz zakony: benedyktynów, cystersów, kanoników regularnych, duchaczy, antonitów (na Śląsku) oraz niektóre zakony rycerskie: joannitów, Krzyżaków w Prusach i Krzyżaków z Czerwoną Gwiazdą. Pierwszy szpital na ziemiach polskich powstał w roku 1108 we Wrocławiu przy kościele Panny Marii. Natomiast w 1152 roku w Jędrzejowie Jan, arcybiskup gnieźnieński, ufundował opactwo cysterskie wraz ze szpitalem, powierzając cystersom prowadzenie przytułku⁶.

cumenta..., s. 13). Jednakże w wizytacji z 1582 r. wspomniano jedynie o zrujnowanej prepozyturze (*Documenta...*, s. 20), zaś w 1596 r. mowa jest tylko o kaplicy św. Ducha. Odnośnie do przytułku nie ma natomiast wielu informacji, poza tym, że kilka lat wcześniej uposażenie oraz uprawnienia prepozyta szpitala św. Ducha przeszły na prepozyta przytułku św. Stanisława (*Documenta...*, s. 30). Wnioskować z tego można, że w omawianym okresie szpital św. Ducha był co najmniej w ruinie i nie nadawał się do zamieszkania. Można zatem sądzić, że starano się reaktywować to hospicjum, tym bardziej że w owym czasie wybudowano nowy, murowany kościół św. Ducha (w l. 1582-1602), przekazany w 1615 r. klaryskom, zaś szpital istniał w 1623 r. (Z. Guldon, *Rozwój urbanistyczny i przemiany ludnościowe w latach 1466-1772*, [w:] *Historia Bydgoszczy*, t. 1: *do roku 1920*, red. M. Biskup, Warszawa-Poznań 1991, s. 154).

³ B. Kumor, *Opieka społeczna kościoła w świetle ustawodawstwa synodalnego w Polsce (do 1795)*, [w:] *Charitas. Miłosierdzie i opieka społeczna w ideologii, normach postępowania i praktyce społeczności wyznaniowych w Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku*, red. U. Augustyniak, A. Karpiński, Warszawa 1999, s. 11.

⁴ Pod tym względem nomenklatura nowożytna jest uboższa od średniowiecznej, wtedy każdy szpital nazywano w zależności od pełnionej funkcji (np. opieka nad sierotami lub osobami starszymi), stąd tyle różnych terminów. Por. *Encyklopedia kościelna*, t. 28, s. 6.

⁵ Np. *hospitale* w p. 1, *xenodochium* w p. 2 i *nosodochium* w p. 9.

⁶ E. Leś, *Zarys historii dobroczynności i filantropii w Polsce*, Warszawa 2001, s. 20; W. Rocznik, *Preserving the poor: Pre-modern Polish hospitals, twelfth to eighteenth century*, New

Tego rodzaju placówki powstawały także na Kujawach. Dwa najstarsze – św. Ducha w Inowrocławiu i Brześciu Kujawskim, związane były z zakonem Krzyżowców z Czerwoną Gwiazdą⁷. W Kowalu szpital pod tym wezwaniem wraz z kościołem zbudowany został przez Mikołaja Kościeleckiego za zgodą Kazimierza Jagiellończyka. Sam kościół św. Ducha i św. Doroty został konsekrowany w roku 1471 przez Jakuba z Sienna⁸.

Średniowieczny rodowód miał także szpital św. Ducha w Gębicach. Dokładna data jego powstania nie jest znana, niemniej z dokumentu z 1598 roku wynika, że Klemens, młynarz z Gębic, już w 1462 roku zobowiązał się dostarczać słód dla prepozyta i pensjonariuszy tamtejszego szpitala⁹. Ponadto istniał także szpital w Strzelnie. Jego przywilej fundacyjny pochodzi z roku 1453. Przed 1577¹⁰ rokiem powstały również szpitale w cysterskim Koronowie¹¹ oraz w Gniewkowie¹². Zapewne istniała wówczas placówka w Radziejowie, skoro w roku 1584 biskup Hieronim Rozrażewski wcielił prepozyturę szpitala miejskiego do uposażenia kolegium mansjonarzy¹³ oraz, prawdopodobnie, hospicjum w Chodczu¹⁴.

Nie ma pewnych informacji na temat szpitala we Włocławku. T. Rejmanowski stwierdził, że pierwszy istniał prawdopodobnie przy pierwotnej katedrze włocławskiej i wraz z nią spłonął w 1329 roku, drugi powstał przy kościele św. Witalisa w 1331 roku, przytułek ten służył ludności Włocławka do

York 2004, s. 47; w *Encyklopedii kościelnej* (t. 28, s. 6) niesłusznie więc podano, że pierwszym szpitalem w Polsce był szpital św. Jana Jerozolimskiego (Maltański) zbudowany w 1170 r. w Poznaniu, którego założycielem był książę wielkopolski Mieczysław Stary, syn Bolesława Krzywoustego.

⁷ S. Paczkowski, *Z dziejów zakonu krzyżowców z czerwoną gwiazdą na Kujawach*, „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie”, t. 15, 2001, s. 88, 94; M. Starnawska, *Między Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu*, Warszawa 2006, s. 122.

⁸ A. Jędrzejewski, *Historia miasta Kowala*, Włocławek 1921, s. 48.

⁹ Archiwum Diecezjalne we Włocławku (dalej: ADW), Akta biskupów kujawsko-pomorskich (dalej: ABKP), Dokumenty samoistne, Dokument 3180. O fakcie powstania szpitala w Gębicach przed 1462 r. informują w swojej pracy także R. Czaja, W. Czarniecki, A. Grad-Kołańczyńska, R. Kabaciński, T. Miler, *Gębice*, s. 13, za: „Monumenta Historica Dioceseos Wladislaviensis” (dalej cyt. MHDW), t. 11, s. 56.

¹⁰ Rok przyjęcia w Polsce postanowień soboru trydenckiego.

¹¹ J. Dumanowski, *Koronowo w czasach szlacheckiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Dzieje Koronowa*, red. D. Karczewski, Koronowo 2009, s. 94.

¹² MHDW, t. 17, s. 80.

¹³ ADW, ABKP, Dokumenty samoistne, Dokument 617.

¹⁴ Tezę tą, opierając się na kulcie św. Walentego, wysunął A. Mietz (A. Mietz, *Kościół i parafia św. Dominika w Chodczu. Studium organizacji kościelnej i życia religijnego w małym miasteczku diecezji kujawsko-pomorskiej w dobie staropolskiej*, Chodecz 1992, s. 85).

momentu jego likwidacji przez carat w 1865 roku¹⁵. Średniowieczny rodowód tego szpitala nie jest pewny. Wiadomo, że został on erygowany (bądź powtórnie erygowany) przez biskupa Stanisława Karnkowskiego 16 sierpnia 1569 roku i przeznaczony był dla ośmiu starców obojga płci¹⁶.

Bydgoskie szpitale zostały założone przez mieszczan. Pierwszą placówką był przytułek św. Ducha, który powstał 14 września 1448 roku¹⁷. Fundację hospicjum i kościoła zatwierdził we Włocławku oficjał i wikariusz generalny biskupa włocławskiego aktami z 26 grudnia 1448 roku i 1 stycznia 1449 roku. Prawo patronatu należało do Rady Miejskiej, zaś władze kościelne utworzyły prepozyturę¹⁸. Ponadto na początku XVI wieku założono w Bydgoszczy szpital św. Stanisława¹⁹, zaś św. Krzyża w roku 1550²⁰.

W wyniku tego podjęto decyzję o odbudowie szpitala. Wiązało się to także z nadaniem mu nowego regulaminu²¹. Został on napisany po łacinie. Zawiera 30 punktów, z czego 29 dotyczący działalności hospicjum. Ostatni punkt jest natomiast koraboracją i testacją. Zagadnienia w nim poruszone można podzielić na następujące grupy:

- a) utrzymanie przytułku (p. 1, 15, 29),
- b) zarząd i opieka nad szpitalem (p. 2-3, 14, 21-28),
- c) liczba i zasady przyjmowania pensjonariuszy (p. 6-8, 16),

¹⁵ T. Rejmanowski, *Opieka zdrowotna i społeczna w latach 1918-1939*, [w:] *Włocławek. Dzieje miasta*, red. J. Staszewski, t. II, Włocławek 2001, s. 383. Odnośnie do pierwszego szpitala jest to tylko przypuszczenie. Zresztą w swoim artykule pt. *Dzieje „Starego Szpitala” we Włocławku (1823-1997)* stwierdził: „Prawdopodobnie szpital-przytułek istniał już we Włocławku w XII w. przy kościele św. Jana Chrzyciela, a patronem był klasztor Benedyktynów w Mogilnie”, zaś przy kościele św. Witalisa istniał już prawdopodobnie w 1339 r. (Włocławek 2008, s. 47-48).

¹⁶ T. Rejmanowski, *Dzieje „Starego Szpitala”...*, op. cit., s. 48. W opisie szpitala z czasów urzędowania biskupa Konstantyna Szaniawskiego zapisano: „Hostpitale pauperum S. Vitalis fundatum et erectatum ab Illmo Karnkowski Eppo” (MHDW, t. 8, s. 57). Chodzi więc tu zapewne o nową erekcję, nie zaś o doposażenie istniejącego już przytułku.

¹⁷ E. Schmidt, *Das Hospital zum heiligen Geist in Bromberg*, [w:] *Jarbuch der Historischen Gesellschaft fuer den Netzedistrikt zu Bromberg*, Bromberg 1892, s. 92; W. Łochowski, *Chronicon civitatis Bidgostiensis* (kopia rękopisu), k. 148.

¹⁸ W.K. Korpalska, *Sześć wieków opieki zdrowotnej w Bydgoszczy*, Toruń 2008, s. 46. W 1619 r. kościół św. Ducha został podporządkowany zakonowi klarysek. Wiązało się to ze zrzeczeniem się przez miasto prawa patronatu nad tą świątynią (B. Janiszewska-Mincer, *Z dziejów kościoła i klasztoru klarysek*, „Kalendarz Bydgoski” 1985, s. 59-60).

¹⁹ W. Łochowski, op. cit., k. 189.

²⁰ Ibidem, k. 315.

²¹ Wcześniejszy regulamin co prawda nie zachował się, jednakże każda placówka tego rodzaju musiała dysponować takim dokumentem.

- d) obowiązki pensjonariuszy (p. 4-5, 9-13),
- e) warunki żywieniowe podopiecznych przytułku (p. 18),
- f) jałmużny (p. 17, 19-20).

W przypadku utrzymania przytułku zaznaczono, iż na ten cel z kasy szpitalnej ma być rocznie przeznaczane 10 lub 20 florenów, zaś fundacje stołowe powinny wystarczyć nie tylko na ofiary, lecz także na jałmużny. Ponadto po śmierci pensjonariusza wszystkie jego ruchomości miały przejść na szpital²².

Najwięcej miejsca poświęcono kwestii zarządu i opieki nad hospicjum. Stwierdzono m.in., że kandydat na stanowisko prepozyta powinien być przedstawiany przez magistrat bydgoski, zaś mianowany przez komendariusza. Bezpośrednio podlegał on oficjałowi bydgoskiemu. Aby zostać prowizorem, należało być katolikiem, a poza tym „mężem dobrym, bogobojnym i zapobiegliwym”. Na trzyletnią kadencję mianował ich magistrat za zgodą oficjała bydgoskiego. W myśl dokumentu do obowiązków opiekunów należało zapisywanie darowizn, jałmużny oraz gruntów i czynszów szpitalnych. Również bez ich zgody nie można było wydatkować pieniędzy należących do hospicjum. Należało także prowadzić spis przychodów i rozchodów. Corocznie, w okolicy święta Obrzezania Pańskiego (1 stycznia), prepozyt wraz z prowizorami mieli obowiązek przedstawienia go oficjałowi bydgoskiemu, mieszczanom lub radzie wyznaczanym przez magistrat. Oprócz tego musieli przedstawiać go archidiakonowi w czasie wizytacji. Poza tym nie mogli przeznaczать majątku szpitalnego na własny użytek, zaś na wymianę, zastawienie, wydzierżawienie czy pozbycie się gruntów lub nieruchomości będących własnością przytułku potrzebowali zgody biskupa. Z dochodów hospicjum pokrywano natomiast wynagrodzenie prepozyta. W zamian za to był on zobowiązany do zapewnienia podopiecznym przytułku dostępu do nabożeństw i ostatniego namaszczenia²³.

Zasady przyjmowania do przytułku były dość oczywiste. Zezwolono jedynie na przyjmowanie katolików. Ponadto musiały być to osoby chore, stare i nienadające się do pracy. W przypadku obcych²⁴ zezwolono jedynie na zapewnienie opieki dla „cierpiących największą potrzebę”, szczególnie z głodu i zimna. Pozostać mogli w przytułku do czasu, gdy zostaną uznani za „godnych odprawienia lub wspólnego mieszkania”. Maksymalną liczbę podopiecznych ustalono na 30 osób. Kwotę wkupnego określono na nie większą niż 2 floreny,

²² ADP, G., Bydg. 1, k. 9-9v.

²³ Ibidem, k. 8v-9v.

²⁴ Jako „obcych” należy rozumieć osoby spoza parafii, nie zaś innowierców.

przy czym osoby „skrajnie biedne” miały być przyjmowane za darmo. Poza tym zaznaczono, że kobiety i mężczyźni powinni mieszkać oddzielnie²⁵.

Do obowiązków pensjonariuszy zaliczono uczęszczanie na msze trzy razy w tygodniu. Jedną z nich powinna być niedzielna w kościele św. Trójcy, zaś dwie „kiedy trafi się okazja”, natomiast kazań byli zobowiązani słuchać co drugą niedzielę przed mszą. Ponadto dwa razy w tygodniu słuchali Litanii o Męczeństwie Pana i o Najświętszej Marii Pannie. Poza tym codziennie zobowiązani byli do modlenia się za darczyńców, zaś raz w miesiącu i w ważniejsze święta musieli się wyspowiadać i przystępować do komunii. Oprócz tego powinni znać Modlitwę Pańską i Dekalog, zaś w Boże Narodzenie i święta Najświętszej Panny Marii odśpiewywać *Bogarodnicę*²⁶.

Odnosnie do wyżywienia podopiecznych przytułku podano niewiele informacji. Ordynacja stwierdza jedynie, że mieli oni otrzymywać mięso i produkty spożywcze w niedzielę, wtorek i czwartek, w pozostałe zaś dni powinni żyć z jałmużny²⁷.

Według regulaminu miały funkcjonować trzy rodzaje jałmużny. Pierwsza miała być składana do skarbony usytuowanej na zewnątrz budynku. Co dwa tygodnie prowizorzy powinni ją opróżniać, zaś pieniądze rozdzielać po równo na podopiecznych przytułku. Pewne środki miał otrzymywać z niej także prepozyt, z zastrzeżeniem jednak, by nie była to 1/3 kwoty, lecz równowartość środków przypadających na dwóch ubogich. Drugim sposobem było chodzenie z koszem od drzwi do drzwi. Miał to czynić starszy ubogich. Zebrana żywność powinna być podzielona przez prepozyta między pensjonariuszy. Tu jednak nie każdy miał otrzymywać tyle samo. Więcej należało się „pobożnym i lepszym”. Wreszcie trzecia jałmużna, pieniężna, miała być zbierana po wsiach. Wyznaczony do tego miał być mąż godny zaufania (podopieczny przytułku), któremu za kwestowanie należała się roczna opłata²⁸.

[k. 8v]

Ordinationes Hospitalis S. Spiritus

Actum Bidgostiae feria secunda post festum S. Catharinae Virginis et Martyris [27 XI]. Anno ut supra²⁹.

²⁵ ADP, G., Bydg. 1, k. 8v-9.

²⁶ Ibidem, k. 8v-9.

²⁷ Ibidem, k. 9.

²⁸ Ibidem, k. 9.

²⁹ Rok 1612. ADP, G., Bydg. 1, k. 6.

Venit [?] ad acta praesentia fori spiritualis Bidgostiensis Rndus D. Bartholomaeus Gośniewski Archidiaconus Crusviciensis et Ordinationes pro Hospitali S. Crucis Bidgostiensis nostro Illmi et Rmi Domini Dni Laurentii Gembicki Dei Gratia Episcopi Vladislaviensis et Pomeraniae conscriptas, et sigillo eiusdem Illmi Dni munitas, [a] notariisque Curiae subscriptas obtulit, mandatas eiusdem Illustrissimi et Reverendissimi Domini nomine ad perpetuam memoriam in librum Actorum S. Officialis Bidgostiensis ingrossandas et acticandas. Quarum quidem Ordinationum de verbo ad verbum tenor est talis. Titulus ordinationum: Ordinationis pro Hospitali S. Crucis Bidgostiensi.

1. Foundationes mensae non solum in sacrificiis peragendis, verum etiam in eleemosinis ordine debito erogandas in Hospitali satisfaciant [?]³⁰.
2. Praepositus Xenodochii a Magistratu (iuxta mentem Privilegii) praesentari, et a Rmo Lociordinario investiri debet, qui idque iurisdictioni Dni Officialis Bidgostiensis subiacebit.
3. Curatores seu Provisores viros bonos, timoratos, industrios, et Catholicos deputabit Magistratus et confirmabit R. Officialis, qui muneri Administrationis ad triennium tantum perficientur iuxta Conc. Trid. ses. 25 cap. 8.
4. Missa ter in hebdomada iuxta Foundationis ordinationem in Capella celebretur, nempe die Dnico de S. Trinitate, aliis vero diebus de Passione Dni et pro defunctis, pro dierum opportunitate.
5. Concio die Dnico secundum Foundationis obligationem ad pauperes habeatur, idque ante Summam Missam in Ecclesia Parochiali peragendam.
6. Pauperes catholici, morbo, aetate, vel aegestate confecti, ad laborem minime idonei et praesertim incolae loci, non vagi ad Hospitale a Praeposito et provisoribus pariter recipiantur. Quod si interdum contingat aliquos etiam vagos, et extraneos, extrema necessitate laborare, [k. 9] vel prae fame ac frigore periculum mortis subire, non denegetur illis misericordia tamdiu, donec viribus recuperatis, vel cohabitatione vel expulsionem digni censeantur.
7. Triginta pauperes omnino foveantur in hoc Hospitali, cum et Censuum annuorum et quotidianarum eleemosynarum ratio patiantur.
8. In receptione pauperis non exequatur praetium ingressus ultra duos florenos cum interdum extremos inopes aequum sit suscipi gratis.
9. Pauperes omnes in Nosodochio degentes sciant Orationem Dnicam et Decalogum.

³⁰ Satisfacient.

10. Itidem singulis diebus habeant rectum orationum pensum, ut pro suis Benefactoribus Deus deprecentur.
11. Recitabunt quoque Praeposito ipso, vel puero aliquo praeeloquente litanias de Passione Dni, et de B. Virgine bis in hebdomada in Capella sua.
12. Curent singulis Mensibus, vel in festis principalioribus Confiteri et Communicare.
13. Sciant etiam quoad fieri potest antiquum illud Bogarodzica in die Nativitatibus³¹ Dni et solemnitatibus B. Virginis decantare.
14. Domus infirmorum vel Hypocaustum aliquod omnino aedificetur, et praepositus diligenter curet, ut infirmi non solum sacra synaxi, sed etiam Extremae Unctionis Sacramento (quod hactenus nunquam factum est) muniantur.
15. Post mortem cuiuslibet pauperum, omnium rerum mobilium congeries cedet in possessionem et usum Hospitalis.
16. Curabit Praepositus, ne viri faeminis cohabitent in eodem Hypocausto sed distinctim separentur propter sexus honestatem.
17. Ex Carbona foranea singulis duabus septimanis Dni Curatores dividant pauperibus pecuniam in praesentia Praepositi, cui cedat non tertia pars collecta, sed duorum pauperum portio tantum.
18. Carnes et victualia dentur pauperibus die Dnico, feria tertia et feria quinta, caeteris vero diebus vivant ex porrectis eleemosynis.
19. Senior pauperum sine quibuspiam quaestuariis bis in hebdomada cum sporta eleemosynam ostiatim quaerat, ex fidelibus referat, quam Praepositus inter pauperes aequaliter dividat, et piorum ac meliorum habeat rationem.
20. Ad stipem in pagis corrogandis deputetur vir bonus et idoneus, idque conscientiae adigatur ad fidelitatem, cui pro labore quaestuario non detur quota pars eleemosynae, sed annuo pretio conducatur.
21. Stips corrogata scribatur in tabellis, et Praepositus tam perceptae quam expensae fidelem rationem reddat.
22. Legationes similiter, privatae porrectiones, fundorum locationes, et annui census diligenter notentur in codicillis a praeposito, et Provisoribus.
23. Singulis annis circa festum Circumcisionis Dni Praepositus et Curatores reddent rationem coram D. Officiali Bidgostiensi, et Civibus vel Consulibus a Magistratu Bidgostiensi deputatis: quas Archidiacono suo tempore Visitationis fideliter exhibebunt).

³¹ Błąd gramatyczny. Powinno być *Nativitatis*.

24. Legationes pro Hospitali factuae, ne in proprium usum Praepositus vel Curatores audeant convertere, serio cavemus.
25. Similiter praecipimus, ne fundi domus, horti, agri et areae Hospitalis commutentur, oppignorentur, arendantur, et quovis numero alienentur sine concessu Lociordinarii.
26. Volumus etiam, ut quotannis aliqua notabilis paecuniae summa pro communi necessitate pauperum expendenda est, nunquam id fiat, nisi communicato Praeposito cum suis Provisoribus consilio.
27. Convivia publica ex eodem Hospitalis aerario et sumptu fieri omnino interdiximus, ne eleemosynarum abusus oriatur, et manus eleemosynarum a beneficiendo retrahantur.
28. Pecunia et censibus annuis et fundorum locatione collecta in fabricam Hospitalis, in familiae mercedem, ex in Praepositi salarium expendantur.
29. Ad extremum illud consultissimum est, ut ex omnibus universaliter proventibus servantur quotannis ad aerarium Hospitalis floreni decem aut viginti, pro fabrica, et emergentibus necessitatibus eius.
30. Caetera iudicio, industriae, tempori, loco, et necessitati praedictorum committimus. Locus sigilli, subscriptio Notarii: Albertus Tylicki Illmi et Rmi D. D. Laurentii Gembicki Dei gratia Episcopi Vladislaviensis et Pomeraniae Actorum Curiae Notarius*.

Summary

The first charitable institution in Bydgoszcz was the shelter of the Holy Spirit established on September 14, 1448. The foundation of the hospice and the church was confirmed in Włocławek by the official and curate general of Włocławek bishop. The shelter was founded by the burghers. The patronage law belonged to the City Council, and the Church authorities established the local provostry. In the middle of the 17th century, a decision was made to reconstruct the hospital. The principles of its functioning were regulated by new regulations. 30 items specified the issues connected with maintenance of the shelter, management of and keeping watch over the hospital, the number and principles of admittance and duties of inmates, nutrition conditions of the shelter's inmates, as well as types and sources of charity. The analysis of the regulations is complemented with the original Latin document.

* Za pomoc w analizie tekstu oraz cenne wskazówki autor dziękuje mgr. Romanowi Spandowskiemu.